

INTERPRETACE: TYPY A KRITÉRIA¹

Göran HERMÉREN

Ačkoli je termín „interpretace“ hojně používán, jen zřídka jeho uživatel uvede, co přesně jím má na mysli. Tak je mnohdy košatá homonymie tohoto termínu efektivní komunikací na překážku. Logik interpretující formulí provádí jistě něco jiného než literární kritik předkládající novou, revoluční interpretaci Hamleta. Dokladem toho, že interpretace není jen nevinným teoretickým podnikem necht' jsou spory o interpretaci náboženských textů či právní spory o interpretaci zákonných norem, kde se rozhoduje o lidských osudech, často životech. Důvod, proč je překlad Hermérenova článku nabídnut též slovenskému a českému čtenáři, je tedy zřejmý. Článek má malým zlomkem přispět k odstraňování rozličných nedorozumění v této z praktického hlediska závažné oblasti, je pokusem o vyjasnění významu/ů termínu „interpretace“, a současně – což s řečeným přirozeně souvisí – představuje pokus různá použití tohoto termínu odhalit a pokud možno striktně oddělit. I když od zveřejnění článku uplynulo již téměř dvacet let, jsou podněty, které přináší, i problémy, na které poukazuje, stále v centru pozornosti mnoha filozofů či estetiků. Za všechny lze uvést Umberta Eca, např. jeho známou knihu *Limits of Interpretation* (Bloomington 1990) či do slovenštiny přeloženou knížku *Interpretation and Overinterpretation (Interpretácia a nadinterpretácia*, Bratislava 1995), která je záznamem společných přednášek Eca, Richarda Rortyho, Jonathana Cullera a Christine Brooke-Roseové.

Hermérenův článek tematicky navazuje na v ORGANONU F 4/2001 zveřejněný překlad článku Franka Sibleyho *Estetické pojmy* a podobně jako tento má prokazovat plodnost metod analytické filosofie.

Rostislav Niederle

1. Úvod

Každý rok se vydává množství knih (článků, antologií, monografií) v teorii a o teorii interpretace. Dosud nic nenaznačuje, že by tento zájem upadal. Naopak se domnívám, že můžeme očekávat dlouhodobá zkoumání, zejména

¹ Z originálu Herméren, G.: *Interpretation: Types and Criteria. Grazer Philosophische Studien*. Vol. 19/1983, ss. 131–161, přeložil Rostislav Niederle. Přeloženo a uveřejněno s laskavým svolením *Grazer Philosophische Studien*.

tam, kde se stýkají hermeneutika, fenomenologie a analytická filosofie jazyka.

Nejnovějšími antologiemi jsou *Meaning and Understanding* a *Text und Applikation*.² Obě tyto publikace se navzájem zásadně liší. Z posledních monografií bych mohl zmínit *Art and Philosophy* Josepha Margolise a *Interpretation* Petera D. Juhla, obě s bohatými odkazy na relevantní literaturu.³ Tyto dvě posledně zmíněné knihy jsou navýsost zajímavé tím, že na mnoho fundamentálních problémů vyjadřují neslučitelné názory. Obě se v mnohém rovněž odlišují od zmíněných antologií. Kromě těchto nedávno proběhla zajímavá výměna názorů na interpretaci mezi Laurentem Sternem a Nicholase Wolterstorffem.⁴ To vše naznačuje, že tento problém má do svého vyřešení ještě daleko; ani v základních bodech nebylo dosud dosaženo shody.

Je-li to, co říkám, správné, mělo by nás to vést k tomu, abychom přezkoumali některé fundamentální problémy týkající se interpretaci; a já se v tomto článku soustředím na interpretační kritéria. Existují nějaká kritéria, s jejichž pomocí je možné odlišit správné interpretace od nesprávných? A co v tomto kontextu znamená „správné“? Tyto otázky vedou k mnoha zajímavým teoretickým problémům, které se týkají podstaty interpretaci. Ze zjevných důvodů jsou též klíčově důležité pro badatele a kritiky, kteří interpretují a kritizují dennodenně.

Mělo by se připomenout, že jistí badatelé v hermeneutice, jako je Hans-Georg Gadamer, nechtějí klást žádná pravidla, ani navrhopvat žádná kritéria pro interpretaci např. literárních textů⁵, zatímco jiní – jako jsou Schleiermacher, Betti, Hirsch – metody a kritéria navrhuji. Zatímco někteří teoretici interpretace jsou relativisté a historicisté (Heidegger, Gadamer), jiní takovým ideám vehementně oponují (Hirsch). Na to chci upozornit proto, abych ukázal, jak se v tomto bodě odlišují názory badatelů. Většina teoretiků

² Parret, H. a Bouveresse, J. (eds.): *Meaning and Understanding*. Berlin & New York, Walter de Gruyter, 1981; Fuhrmann, M., Jauss, H. R., a Pannenberg, W. (eds.): *Text und Applikation*. München, Wilhelm Fink, 1981.

³ Margolis, J.: *Art and Philosophy*. Atlantic Highlands, Humanities Press, 1980; Juhl, P. D.: *Interpretation*. Princeton, Princeton University Press, 1980.

⁴ Viz Stern, L.: On Interpreting; Wolterstorff, N.: Stern On Interpreting. Oba články in: *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, XXXIX, 1980, ss. 119–129, resp. 195–198.

⁵ Ve slavném dopisu Bettimu Gadamer píše: „Im Grunde schlage ich keine Methode vor, sondern ich beschreibe was ist. ... Ich halte es allein für wissenschaftlich, anzuerkennen was ist, statt von dem auszugehen, was eben sein sollte oder sein möchte.“ Tento dopis je přetištěn in Betti, E.: *Allgemeine Auslegunglehre als Methodik der Geisteswissenschaften*. Tübingen, 1967, s. 51, poznámka 118.

samozřejmě souhlasí, že všechny interpretace nejsou stejně dobré či stejně špatné, je však pro ně obtížné říci, co odlišuje dobrou interpretaci od špatné.

Abychom mohli racionálně mluvit o kritériu interpretace, nestačí jen rozlišovat mezi rozdílnými možnými kritérii. Stejně tak je podstatné rozlišovat mezi rozdílnými typy interpretací a zkoumat jejich vzájemné vztahy. Mezi jinými věcmi musíme uvažovat možnost, že se používají (částečně) rozdílná kritéria, či by se používat měla, když se navrhuji, ověřuji a kritizují rozdílné typy interpretací. Analogicky to může být tak, že jedno určité kritérium má, a mělo by mít, různou váhu, uvažují-li se rozdílné typy interpretací.

V následujícím nejprve pojednám některé obecné teze o interpretaci, složitost pojmu interpretace a některé rozdílné typy interpretací. Nato se pokusím stanovit kritéria interpretace a argumenty, kterými lze podpořit či kritizovat navržené interpretace. Pokračovat budu diskusí vztahů mezi typy interpretace a kritérii (argumenty). Je možné je kombinovat? Jak? Mohou se navzájem dostat do konfliktu? Jak by se měly případně takové konflikty řešit?

2. Některé obecné teze

Během posledních desetiletí rozšířili filosofové a literární teoretici o interpretacích mnoho obecných tvrzení. Předpokládejme, že se obhájí, (1) že interpretace mají vždy a nutně rys $\emptyset$, a (2) že lze ve skutečnosti nalézt příklady interpretací s $\emptyset$.

Může to být například tvrzení, že interpretace vždy mohou (či nikdy nemohou) být „pravdivé“ či „správné“, že vždy obsahují (či nikdy neobsahují) či implikují důležité pravdy o lidském životě, že mají vždy za následek explikaci nějakého „významu“, že se vždy týkají (či nikdy netýkají) intencí osoby, jejíž text či čin se interpretuje, nebo že interpretovaný text se v interpretaci vždy aplikuje (či nikdy neaplikuje) na interpretovanou vlastní situaci.

Obecné teze takové interpretace, jaká byla zmíněna výše, byla zpracována a rozebrána badateli jako jsou Monroe Beardsley, Hans-Georg Gadamer a James Hamilton. Ponejmenším *prima facie* se zdá zcela jasné, že všechny pravdivé být nemohou. O některé z nich se zdá, že si navzájem protičeí. Kdyby však měly (alespoň částečně) rozdílné rozsahy aplikace, pak by vzájemně kontradiktorně být nemusely. V dalších odstavcích budou rozebírány dvě z oněch obecných tvrzení o interpretaci a následně si hodlám připravit cestu pro diskusi o jejich rozsahu aplikace tak, že rozliším mezi rozdílnými typy interpretace.

Samozřejmě je zde vždy pokušení vybrat příklady tak, že obecně tvrzení, které obhajujeme, se osvědčí jako správné. Předpokládejme nyní, že se tvrdí, že všechny interpretace vykazují ϕ , avšak ve skutečnosti lze nalézt příklady interpretací, které tento rys ϕ postrádají. Jaké závěry se z toho mají vyvodit? Možnosti jsou tyto:

- (1) interpretace s ϕ jsou právě jeden typ interpretací mezi několika jinými;
- (2) interpretace bez ϕ jsou nutně neúplné – jsou to však interpretace;
- (3) interpretace bez ϕ nejsou podle definice interpretace a je zavádějící je tak nazývat;
- (4) interpretace bez ϕ nejsou dobré interpretace; i když to jsou interpretace.

Osobně se přikláním k možnosti (1), a to z důvodů, které stručně objasním.

Samozřejmě je snadnější tvrdit obecnou a netriviální tezi ve prospěch toho, že interpretace vždy a nutně vykazují ϕ , když se jako na východisko odvoláme jen na úzký výběr příkladů, například na současné interpretace avantgardního divadla. Protože jsem se zde rozhodl neomezovat se jen na interpretace literárních textů, závěr (1) se mi zdá, alespoň zpočátku, přirozený. Na této počáteční úrovni by prostě bylo předčasně klást nějakou striktní definici interpretace, a následně tuto definici používat k vylučování možných protipříkladů a obhajovat závěr typu (3). Taková definice by sama musela být obhájena, a to nelze učinit, dokud se zde neprovedou příslušná zkoumání.

Samozřejmě je nutné mít nějakou (alespoň vágní) ideu stran toho, co mezi interpretace počítat, když taková zkoumání začínáme. Takovým přirozeným výchozím bodem se zdá být to, o čem se běžně mluví jako o interpretaci. Základním předpokladem pak samozřejmě je, že přirozený jazyk, i když nikoli neomylný, dává hrubé východisko, u něhož naše pokusy porozumět světu a praxi různých skupin, včetně badatelů a kritiků, musí začít. Pak bychom se měli soustředit na typické příklady, uvidět to, co – je-li něco takového – mají společného, a alespoň zpočátku se méně zajímat o přesná rozhraní mezi odlišnými typy a pojmy. Tímto způsobem bychom se měli zaměřit na ohnisko pojmů, nikoli na jejich periferii.

Takové zkoumání pak může ukázat, že právě idea obecné teorie interpretace je nemožná prostě proto, že to, o čem se mluví jako o interpretacích, se natolik navzájem liší, že to není možné sjednotit do jedné jediné teorie – že je třeba možná několika rozdílných teorií interpretace. Jako východisko

tudíž nepředpokládám žádný přesný pojem interpretace, právě proto, že je problematické, zda takový přesný pojem vůbec existuje.

Místo toho se zde budou počítat mezi interpretace různé texty a aktivity, jako jsou Panofského interpretace gotické architektury, interpretace mýtů Indiánů severozápadní Ameriky, interpretace významu evangelií, skryté významy komplexu symbolů Picassovy *Minotauromachie* 1935, interpretace zlomků presokratovských filosofů, lékařova interpretace příznaků jeho pacienta, Hamletova interpretace od Laurence Oliviera, Glenna Goulda interpretace Bacha, politická interpretace nedávných událostí v Afghánistánu či Polsku, Freudova interpretace snů atd.

Abych to shrnul: mám-li na mysli příklady interpretací, je to spíše široká paleta textů a aktivit. Jestliže se tyto příklady navzájem v podstatných rysech liší, což myslím ano, dal bych přednost mluvení o odlišných typech interpretací, spíše než – v této počáteční fázi – vyvozovat závěry typu (2), (3) či (4). Ještě než se však obrátím ke specifickým problémům stran různých typů a kritérii interpretací, krátce pojednám dvě z obecných tezí o interpretacích, které byly zmíněny na začátku této kapitoly.

3. Interpretace a aplikace

Protože se Gadamerovým idejím o interpretaci věnovalo nedávno v Evropě i Americe tolik pozornosti, pojednám zde krátce to, co chápu jako jednu z význačných a originálních otázek teorie interpretace: tvrzení, že porozumění textu vždy a nutně (v jistém smyslu) vyžaduje aplikaci interpretovaného textu na osobní situaci interpreta: „dass im Verstehen so etwas wie eine Anwendung des zu verstehenden Textes auf die gegenwärtige Situation des Interpreten stattfindet“.⁶ Jinými slovy: aplikace se chápe jako paradigmatický příklad interpretace, a interpretace, které takový rys postrádají, jsou buď neúplné, nebo chudé interpretace, nebo to nejsou vůbec interpretace.

Prozkoumání několika jednotlivých případů však nepochybně napoví, že vztahy mezi pojmy interpretace a aplikace jsou složitější než je z Gadamerova řešení patrné.

(1) Dejme tomu, že jste měl velice zmatený sen. Protože máte pocit, že ten sen pro vás může být nějak důležitý, zapíšete jej a spojíte se s odborníkem na interpretaci snů. Ten váš text čte a klade mnoho otázek stran vaší osobní situace. Pak navrhne interpretaci toho snu. Zde se zdá zcela absurdní tvrdit, že interpret aplikuje text o tom snu na *svou vlastní* situaci, nebo že to

⁶Gadamer, H.-G.: *Wahrheit und Methode*, Tübingen, J. C. B. Mohr, 4. vydání, 1975, s. 291.

musí udělat, aby mu porozuměl – vtip celého podniku je v aplikaci toho snu na vaší situaci.

(2) Dejme tomu, že se zpravodajský důstojník během války náhodou zmocní kódované zprávy z nepřátelské frontové linie do hlavního stanu nepřítele. Po hodinách marné snahy je kód náhle rozluštěn: zpráva obsahuje hlášení o obětech a žádá více mužů, střílna a jídla. V jakém smyslu je správné a vysvětlující říci, že onen zpravodajský důstojník, aby porozuměl tomu, co čte, to musí aplikovat na svoji vlastní situaci – neboli popsat celý proces dekódování pomocí aplikace „auf die gegenwärtige Situation des Interpreten“?

(3) Analogicky může právní zástupce, interpretovat nějaký zákon, aby ho aplikoval na dílčí problém – nikoli na jeho vlastní osobní situaci, nýbrž na situaci jeho klienta, neboť je žádán, aby předem určil, co se stane, když si jeho klient vybere ten či onen postup. Jak zdůraznil Ekelöf,⁷ existuje mnoho případů, kdy soudce interpretuje právní text a pak, na základě např. úvah o užitečnosti pravidel, rozhodne, zda na jednotlivý případ tento text aplikovat. Zde se interpretace a aplikace pojmově liší; operace aplikace předpokládá, že se textu už porozumělo.

(4) Nakonec porovnejme několik interpretací filosofických zlomků či tezí např. Herakleita, Descarta či Hegela. Když filosofové navrhuji nějakou novou interpretaci, využívají často současného chápání a pověsti interpretovaných, aby tak o tyto fragmenty či teze maximalizovali zájem. Poučným (a diskutovaným) příkladem je Hintikkova známá interpretace Descartova „Cogito, ergo sum“, která jako východiska používá současnou teorii mluvních aktů. Jen stěží je správné tvrdit, že když tuto interpretaci navrhuje, aplikuje Hintikka Descartovu tezi na svoji vlastní situaci.

Takže existuje několik příkladů, které naznačují, že se musíme vzdát *obecné* teze, podle níž porozumění textu vždy a nutně vyžaduje aplikaci na situaci interpreta. Na tomto místě by se mohlo namítnout, že ony čtyři výše uvedené případy se od interpretací uměleckých děl hluboce liší, a navrhnout, že Gadamerovu teorii lze zachránit tím, že ji doprovodíme takovými omezeními, že nebude aplikovatelná na čtyři výše zmíněné druhy případů.

Ať už však budou výsledné vztahy mezi interpretacemi literárních děl a čtyřmi výše zmíněnými případy jakékoliv, sám Gadamer bohužel *explicitně* tvrdil, že jeho teorie je aplikovatelná rovněž na např. interpretace právních textů.⁸ Závěr této diskuse je zřejmé ten, že je hluboce pochybné, slabě

⁷ Ekelöf, P. O.: En essay om tolkning och mening. *Kungl. Vetenskapssamhällets i Uppsala årsbok* 20/1976, zejm. ss. 31–48.

⁸ *Wahrheit und Methode*, s. 311.

řečeno, zda obecná teorie interpretace, která by obsahovala všechny druhy interpretací, je možná a žádoucí.

Je-li hledání takové obecné teorie zavádějící, mělo by to mít zajímavé důsledky pro problémy stran toho, jaká kritéria a argumenty jsou při pojednávání zvláštních navrhovaných interpretací relevantní. Jestliže existují odlišné (a snad se i zčásti se překrývající) pojmy interpretace, můžeme očekávat, že nalezneme různost kritérií a argumentů – a relevance takových kritérií a argumentů se může případ od případu s použitým typem interpretace různit.

4. Interpretace a pravdy o lidském životě

Někdy se tvrdí, že požadujeme kritické interpretace, které „nám pomáhají porozumět dílu tak, že vidíme, jak se dílo snoubí, či nesnoubí, s našimi životy“.⁹ Jde zřejmě o tu ideu, že interpretace, nebo alespoň dobré kritické interpretace, tvrdí či naznačují některé důležité pravdy o lidském životě. Je však otázka, zda to platí pro všechny interpretace nebo jen pro určité typy interpretací. Sám se přikláním k tomu druhému z důvodů, které budou uvedeny dále.

Tezi, kterou zde pojednáváme, lze klást rovněž takto: existuje více než náhodně spojení mezi tím, když řekneme, že nějaká interpretace je „věrohodná“, „správná“, „objasňující“, „esteticky hodnotná“, „připustná“ atd., a tím, když mluvíme o věcech lidského života, které jsou pravdivé. Abychom nahlédli, jaké to jsou problémy, můžeme si pomoci tím, že uvedenému tvrzení dáme následující formální podobu:

- (1) *A*-ova (např. Stollova) interpretace *X* textu *Y* (např. Hamletova otálení) je „věrohodná“, „esteticky hodnotná“ atd.
- (2) Tvrzení *p* je pravdivé o lidském životě, obecně nebo v naší nynější situaci.
- (3) Spojení mezi výroky (1) a (2) není čistě náhodné či empirické – je v nějakém smyslu nutné.

Problém je nyní tento: jak stanovit platnost (3)?

Výrok (2) jistě nevyplývá z výroku (1). Pak by to mohlo svádět k tomu, abychom přidali zvláštní premisy, nebo zavedli omezení rozsahu proměnných *X*, *Y* a *p*, nebo interpretovali „nutnost“ normativně či se pokoušeli tyto strategie nějak kombinovat. Jaké pravdy o lidském životě? Že začíná a

⁹ Tento citát jsem si vypůjčil z psaného komentáře Jamese Hamiltona k rané verzi tohoto článku.

končí? Zde by se mělo upozorovat nebezpečí, že by určitá omezení uvalená na p nebo na X (nebo na oboje) mohla (3) trivializovat nebo je vyprázdnit.

Dejme tomu například, že definičním oborem p nejsou žádné pravdy o lidském životě, nýbrž je omezena na ty pravdy, které mohou sloužit jako východisko, když chceme rozlišit mezi „hodnověrnými“ a „non-hodnověrnými“ (atd.) interpretacemi. Pak mezi (1) a (2) skutečně existuje spojení, ale cena za stanovení takového spojení je vysoká: (3) přestává být kontroverzní a vzrušující. Analogicky předpokládejme, že definičním oborem X není žádná speciální interpretace, ale že jeho rozsah je omezen právě na ty interpretace, které reflektují záležitosti lidského života, záležitosti, které vyjadřujeme v tvrzeních – nebo bychom je v tvrzeních vyjadřovat mohli –, a které považujeme za pravdivé či pravdu tvrdící. Pak se nějaké spojení skutečně zakládá, cena za to je však zřejmě stejně vysoká jako v předchozím případě.

Pravdaže, je zde vždy možnost reinterpretovat „nutnost“ normativně. Tato teze se pak rovná implicitnímu doporučení kritice či skrytému kritériu, podle něhož lze odlišit dobré interpretace od špatných. Ale právě tak jako můžeme mluvit o špatných uměleckých dílech, aniž bychom se dopouštěli kontradikce, musí být možné mluvit o špatných interpretacích, aniž bychom se dopouštěli logických kiksů. Je tedy podstatné rozlišovat mezi kritérii, jejichž pomocí můžeme říci, zda X je či není interpretací, a kritérii, jejichž pomocí rozhodneme, zda X je či není dobrou interpretací.¹⁰

Z toho, jak se mi zdá, plyne závěr, že *existují* typy interpretací, „které nám pomáhají porozumět dílu tak, že vidíme, jak se dílo snoubí, či nesnoubí, s našimi životy“, nebo které obsahují či naznačují důležité pravdy o lidském životě. Rovněž se ale zdá jasné, že toto *neplatí* pro všechny druhy interpretací. Omezení či přídavné premisy, jichž je třeba pro stanovení (3), nemohou být založeny na *jazykových* základech (to znamená jak jsou slova v argumentu údajně používána či jak jsou definována ve slovnících). Nelze je založit ani na základech sociologických (tento argument se uchyluje k popisu kritické praxe), ani na základech normativních (kdyby byl tento argument přijat, zlepšilo by to současnou kritiku).

Ovšem, bylo by možné transformovat výše nastiněný argument na následující normativní tezi:

¹⁰ Srovnej diskusi o příslušném problému, totiž zda špatná umělecká díla jsou umělecká díla, v mém článku *Aspects of Aesthetics*. Lund, Gleerup, 1983, kapitola 2 (Acta. Royal Society of Letters at Lund, LXXVII).

mělo by tomu být tak, že říká-li někdo, že jednotlivá interpretace je „pravdivá“ či „esteticky hodnotná“, říká tím, že tato interpretace obsahuje či naznačuje důležité pravdy o lidském životě.

Zde bychom si měli povšimnout dvou věcí. Za prvé je to teze o tvrzeních o kritických interpretacích, nikoli o kritických interpretacích samotných. Za druhé, když uvažuji Panofského slavnou interpretaci Poussinova obrazu *Et in Arcadia Ego*,¹¹ pak když se tážím, jaké důležité pravdy týkající se lidského života obsahuje či naznačuje, jsem v koncích.

Na závěr, i kdybych měl pro výše zmíněnou normativní tezi ve zvláštních případech velké pochopení a dokonce jsem byl ochoten tvrdit, že tato definuje důležitý typ kritiky, nezobecnil bych ji tak, že by se aplikovala na všechny druhy interpretací.

Nechci říkat ani naznačovat, že je nemožné, že by nemohla existovat jiná interpretace „nutnosti“, nebo že by někdo jiný v budoucnu nebyl schopen navrhnout takovou interpretaci „nutnosti“, která by pomohla stanovit (3) bez toho, že by ji učinila triviální či prázdnou. Kdyby se to udělalo,¹² mělo by to zajímavé důsledky pro logiku kritiky. Dokud tohoto nebude dosaženo, je patrně výše uvedený prozatímní závěr odůvodněný.

Stručně pojednání dvou obecných tvrzení, které byly o interpretacích nedávno učiněny, naznačuje, že by mohlo stát za to podívat se blíže na distinkci mezi deskripcemi a interpretacemi, a zejména rozlišovat mezi některými odlišnými typy interpretací.

5. Deskripce, analýza a interpretace: předběžné poznámky

Na úvod krátce uvažujme schematické tvrzení

X interpretuje Y jako Z,

které budu používat a dále rozvíjet v následující kapitole. Co je zde *Y*? Kdyby nebylo možné stanovit nějaký rozdíl mezi deskripcí a interpretací, vedlo by zmíněné schematické tvrzení k nekonečnému regresi; museli bychom předpokládat, že existuje nějaké *Y**, které *X* interpretuje jako *Y* a že existuje *Y***, které *X* interpretuje jako *Y** a tak dále.

Je zjevně obtížné stanovit přesnou hranici mezi deskripcí, analýzou a interpretací, a přesná hranice naštěstí není ani možná, ani žádoucí. Přesto

¹¹ Tato Panofského interpretace v českém překladu viz Panofski, E: *Význam ve výtvarném umění*. Odeon, Praha 1981, ss. 231–250.

¹² V jednom rozhovoru J. Hamilton navrhoval, že by se toho dalo dosáhnout reinterpretací termínů „pravda“, „nepravda“ a „pravdivý“.

ale budu předpokládat, že jakousi hranici zde lze stanovit. Abych se však vyhnul potížím s logickými pozitivisty při uvádění jasných, nekontroverzních příkladů observačních tvrzení či protokolárních vět, je nutné určitá bližší určení uvést hned na tomto místě.

Tato hranice je například pragmatická a relativní ke kontextu; není ostrá a daná jednou provždy. Rovněž je relativní k lidské bytosti s určitým perceptuálním ústrojím. Co je v jednom kulturním a obrazovém kontextu deskripce, může být v jiném kontextu interpretace a naopak. Především bych rád zdůraznil, že *nepředpokládám*, že interpretace jsou založeny na presupozicích a obeznámenosti s více či méně obsažnými systémy pravidel, zatímco deskripce na presupozicích a takovém poznání založeny nejsou.

K popisu vzájemných vztahů deskripci a interpretaci lze použít pojem vidění-jako (*seeing-as*), který jsem dosti obšírně pojednal jinde.¹³ Z pragmatického pohledu je žádoucí interpretace, kdy ne zcela rozumíme tomu, co vidíme či čteme, kdy je nějaká činnost, text či obraz, příliš složitý na to, aby byly pochopeny, kdy to vypadá, že jsou nekoherentní, že jsou v nich trhliny či „Unbestimmtheitsstellen“, že jsou víceznačné, že musí být tak či onak doplněny, aby dávaly smysl.

Umělecká díla vyžadují interpretaci z toho prostého důvodu, že jsou (ontologicky) otevřená v tom smyslu, že jejich kvality a vlastnosti nejsou jednou provždy fixovány. To je zřejmě zejména v performativním umění. Stejně jako nemůžeme nakreslit trojúhelník obecně, nemůžeme zahrát Mozarta či Chopina obecně – partitura pro výkonného umělce obnáší určitou svobodu, kterou musí, lépe či hůře, v každém provedení využít. Může být zajímavé prozkoumat, zda a nakolik se umělecká díla v tomto ohledu odlišují od jiných druhů činností, textů a obrazů.

Uvažujme nyní notoricky známý obrázek kachna–králik. Řeknete-li „Teď ho vidím jako kachnu“, sotva ho interpretujete; spíše popisujete, co vidíte, i když mnohé věci, v tom co říkáte, pokládáte za samozřejmé. Deskripce předpokládají, mimo jiných věcí, selekci: úplná deskripce neexistuje. Jestliže však ty čáry představují nějaký problém a my musíme čáry na papíře doplnit o přídavnou informaci či vytvořit určitou konstrukci, abychom je byli schopni uvidět jako kachnu, pak by bylo přirozenější mluvit o interpretaci. Když tedy pojednáváme, co ta kachna „znamená“ nebo „zastupuje“, je to jistě spjata s problémy interpretace.¹⁴

¹³ Viz můj článek *Aspects of Aesthetics* (viz zde poznámka 9), kap. 3.

¹⁴ Obsáhlejší pojednání tohoto rozdílu viz Margolis, J.: *Art and Philosophy*, (viz zde poznámka pod čarou 3), kap. 6, zejména s. 111 a nás.

V další kapitole učiním první krok k analýze interpretací, a následně se nebudu omezovat na interpretace uměleckých děl.

6. Složitost pojmu interpretace

Interpretace mohou být více či méně složité, více či méně abstraktní, více či méně obsažné, více či méně určité, mohou být o různých věcech. Především je důležité si uvědomit, že samotný termín „interpretace“ je vágní a víceznačný: „interpretace“ se špatně interpretuje.

Nejprve bychom měli samozřejmě rozlišit mezi interpretacemi jako *procesem* a interpretacemi jako *výsledkem* tohoto procesu. V prvním případě se termín „interpretace“ používá, aby referoval k nějaké aktivitě v určitém čase na určitém místě. V druhém případě se však používá, aby referoval např. k nějakému eseji či literární kritice. Požadavek otevřenosti, trvání na důležitosti *Vor-Verständnis* a takzvaného hermeneutického kruhu (který podle mého názoru vůbec žádným kruhem není), to vše se týká procesu interpretace.

V následujícím se pokusím navrhnout analýzu „interpretace“. Bude užitečné začít následujícím schématem:

X interpretuje Y jako Z pro U za účelem V.

Toto schéma nasvědčuje tomu, že pojem interpretace je velmi složitý. Naznačuje, že by mohly být dobré důvody rozlišovat mezi autorem interpretace (proměnná *X*), předmětem interpretace (proměnná *Y*), hlediskem interpretace (proměnná *Z*), adresátem interpretace (proměnná *U*) a záměrem interpretace (proměnná *V*). Ve zbývajících částech této kapitoly tyto proměnné stručně charakterizují.

1. *Autor interpretace.* Kdo interpretuje? Mohou to být různí lidé, například (a) filologové, (b) psychoanalytici, (c) političtí komentátoři, (d) literární kritici, (e) filmoví režiséři, (f) hudebníci, (g) lékaři, (h) zpravodajští důstojníci, (i) historici, (j) právníci, (k) teologové, (l) kazatelé, (m) historici umění atd. Uvedený seznam jistě není úplný. Není nikterak zřejmé, že všechny tyto skupiny interpretů provádějí podobné aktivity navzdory tomu, že k referenci na to, co dělají, používáme stejné slovo („interpretace“). Naopak, jsou dobré důvody se domnívat, že v interpretačních aktivitách oněch osob jsou podstatné rozdíly. Tyto rozdíly jsou takové, že může být nejen jeden, ale hned několik odlišných, i když více či méně úzce příbuzných, pojmů interpretace.

2. *Předmět interpretace.* Co se interpretuje? Rovněž na tuto otázku je mnoho odpovědí. Mohou to být například (a) sny, (b) události, (c) vzorce, (d) mýty, (e) věci, (f) schémata, (g) obrazy, (h) záměry, (i) formule, (j) slova, (k) věty, (l) promluvy, (m) texty ... nebo části čehokoliv z uvedených skupin. Tak jako předchozí seznam si ani tento nečiní nárok na úplnost. Odlišné předměty interpretace lze několika způsoby systematizovat, například s použitím nějaké klasifikace různých znaků jako východiska. Krom toho lze všechny zmíněné skupiny dále vyjasnit tak, že uvedeme další rozdíly. Existují rozličné vzorce, texty a činnosti – abych zmínil jen ty nejvýznačnější případy –, které lze popsat a klasifikovat mnoha způsoby; kritérium identity pro ně není ani zdaleka jasné. Právě pojem textu, jak zdůraznili Paul Ricoeur, Stanley Fish a jiní, je rovněž v mnoha ohledech problematický – a totéž platí i pro pojem činnosti.¹⁵ Badatelé, kteří interpretují týž text (činnost, událost), se mohou zaměřovat na rozdílné aspekty předmětu interpretace. Interpretaci činí možnou, žádoucí či nutnou mnohé odlišné rysy takového předmětu: výskyt nesrozumitelných či mnohoznačných prvků, mnohoznačných struktur (postava-pozadí, kachna-králík atd.), mezer a vnechávek a tak dále.

3. *Aspekt interpretace.* Předmět interpretace je interpretován jako co? Jinými slovy, jaký je v uvedeném schématu vztah mezi proměnnými *Y* a *Z*? Předmět interpretace lze zřejmě nahlédnout a popsat z mnoha rozdílných hledisek. Odpověď na uvedené otázky, pakliže je možné ji podat, je obtížnější než odpovědi na otázky po předmětu a autorech interpretace. Mimo jiné lze rozlišovat mezi následujícími aspekty: (a) překlad: *Y* je interpretováno jako synonymní se *Z*, (b) Strukturace: *Y* je interpretováno jako organizované podle principu *Z*, (c) kontextualizace: *Y* je interpretováno jako součást širšího celku *Z*, (d) vysvětlení: *Y* je interpretováno jako znak *Z* či jako něco, co díky *Z* vzniklo, (e) obsah: *Y* je interpretováno jako analogické se *Z*, (f) redukce: *Y* je interpretováno jako odlišné od *Z*, (g) konkretizace či rekonstruováno: *Y* je vysvětleno na příkladu *Z*, (h) demytologizace: *Y* je interpretováno tak, že obsahuje či implikuje non-mytologickou zprávu *Z*, (i) aplikace: *Y* se aplikuje na situaci či případ *Z*, (j) provedení: *Y* je ztvárněno či provedeno jako *Z*, (k) doplnění: *Y* je interpretováno jako *Z* na základě doplňující informace (která není obsažena v *Y*) osoby *X*, (l) korektura: *Y* je interpretováno tak,

¹⁵ K pojednání tohoto tématu viz např. Persson, I.: *Reasons and Reason-governed Actions*. Lund, 1981.

že obsahuje slova Z, (m) dedukce: Z činí explicitním to, co logicky vyplývá z Y .... Tento seznam aspektů lze různě doplňovat a systematizovat, avšak úplnost není sama o sobě cílem; důležité je uvědomit si, jak složitý je pojem interpretace a jak rozmanité jsou aktivity, kterým se říká „interpretace“.

4. *Adresát interpretace.* Pro koho se interpretuje? Není nutné se domnívat, že každý interpret má svoji zvláštní skupinu lidí, pro něž interpretuje nebo že taková skupina je mimořádně homogenní. Takové skupiny mohou zahrnovat (a) členy porot, (b) návštěvníky chrámů, (c) advokáty, (d) pacienty, (e) čtenáře literatury, (f) studenty choreografie, (g) filmové diváky, (h) hudebníky, (i) hudební posluchače, (j) různé badatele, (k) kněze, (l) státní úředníky, (m) politiky, ... atd. Když člověk ihned neporozumí, je třeba interpretovat. Co je však pochopitelné pro jednu osobu či skupinu, není vždy pochopitelné pro druhé. Adresáti mají rozdílné sumy znalostí, zájmů, potřeb, norem a hodnot. Aby např. porozuměly nějakému obskurnímu textu či obrazu, budou různé osoby a skupiny vyžadovat různé informace. Když se zkoumá navrhovaná interpretace, je tedy podstatné výslovně určit, kdo jsou oni adresáti.

5. *Záměr interpretace.* Jaký je záměr navrhované interpretace? Zde je možné vyjmenovat záměry, které lze v mnoha případech navzájem kombinovat – v některých případech jsou však neslučitelné. Záměrem interpretace může být například (a) rekonstruovat původní podobu partitury, textu či malby, (b) učinit text (obraz atd.) srozumitelným, (c) rekonstruovat historický proces, (d) vysvětlit minulé děje, (e) předvídat budoucí děje a události, (f) upozornit na struktury a procesy v pozadí, (g) zapůsobit na soudy a hodnocení adresáta, (h) prezentovat základnu pro rozhodnutí, které má být učiněno, např. soudem, (i) osvětlit současný osobní, morální či sociální problém, (j) objasnit ideje a hodnoty panující ve společnosti autora textu (obrazu atd.), který je interpretován, (l) stanovit bezespornost a souvislosti, (m) osvobodit a emancipovat adresáta, (n) ukázat, proč je předmět interpretace (správně) považován za velké umělecké dílo, ... atd.

Ti, kdož si rádi pohrávají s kombinacemi, mohou uvedená rozlišení snadno kombinovat ve schématu tohoto typu:

	1	2	3	4	...
a					
b					
c					
...					

a následně pomocí křížů, kruhů nebo čtverců (či různobarevných teček) jednotně kombinace zaznamenat. Z toho by se mělo ukázat, že existuje velmi mnoho zčásti se překrývajících pojmů interpretace. Zde však toto schéma kompletovat nebudu – z nedostatku místa to musím ponechat na čtenáři. Místo toho upozorním na některé běžné kombinace, některé běžné typy interpretací.

7. Některé typy interpretací

Za předpokladu, že *A* a *B* jsou dvě interpretace, za jakých podmínek bychom měli být schopni říci, že *A* a *B* představují odlišné typy interpretací? Jinými slovy, jaká jsou kritéria identity typů interpretací v tomto kontextu? Moje intuitivní představa je prostě ta, že *A* a *B* patří do rozdílných typů, jestliže mají rozdílné významy *a* ověřují se rozdílnými metodami. Čili interpretace autorova záměru patří jasně do zcela odlišné kategorie než, řekněme, interpretace jazykového významu anonymního textu. Toto kritérium není přesné, což se ukáže, když budeme uvažovat obtíž při specifikaci precizního kritéria stejnosti významu. Doufám však, že pro moje omezené cíle je dostatečně jasné.

Abychom se vyhnuli nedorozumění, mělo by se též zdůraznit, že můj výklad si nečiní nárok na úplnost. Je docela dobře možné klasifikovat na základě rozdílu například mezi odlišnými uměleckými žánry, mezi interpretacemi filmu, dramatu, architektury, poezie atd. Tyto rozdíly se však kříží s rozdíly mezi odlišnými typy, které níže nastiním; a moje obecná hypotéza je, že uvnitř např. interpretací filmu či dramatu je možné nalézt příklady mnoha typů interpretace, kterou pojednám níže.

Takže v této kapitole prostě sepišu a okomentuji několik metodologicky zajímavých typů interpretací. Když Nová kritika (*New Critics*) tvrdila, že literární kritika by se měla soustředit na důkladné čtení (*close*

reading) textu a vzdát se biografických informací, pak to, co navrhovala, by se mohlo popsat takto: tvrdili, že jeden typ interpretace (v mém smyslu) by měl být nahrazen jiným.

Po těchto předběžných poznámkách navrhuji rozlišení některých typů interpretace, neboť mám za to, že ve chvíli, kdy se tážeme po kritériu interpretace, je zásadné takové rozlišení uvést a dál je mít na paměti. Znovu chci zdůraznit, že tento seznam a níže uvedené komentáře si nečiní nárok na úplnost. Abych ušetřil místo, soustředím se na interpretace textů.

1. *Korektura*. Interpretace porušeného či kryptického textu za účelem rekonstrukce textu původního. Úkolem může být například rekonstruovat úplný a koherentní text z vážně poškozených fragmentů, doplnit starý hebrejský text samohláskami a interpunkcí, rekonstruovat originální text rozhlasového vysílání, který byl přerušován hlukem, či obecně rekonstruovat originál na základě dostupných filologických a archeologických dokladů. Pokud se interpretace textů týče, zní základní otázka takto: Jaká slova a věty obsahoval originál?

2. *Jazyková (sémantická) interpretace*. Když už byl eventuálně porušený či kryptický text rekonstruován, je na interpretovi, aby zjistil, co znamená. Z logického hlediska jsou korektury a sémantické interpretace dva odlišné úkoly. Prakticky však jsou ve vzájemném vztahu; navržená korektura je odmítnuta, jestliže nepřispívá smyslu textu. Abychom však byli schopni takovou praxi analyzovat, musíme rozlišit mezi korekturami výše popsaného typu a interpretacemi slov a vět podle syntaktických a sémantických pravidel (gramatiky, slovníku, frazeologie). Standardní procedurou je zde překlad či parafráze toho, co má být přeloženo. Čili základní otázkou je: co znamenají slova a věty, které konstituují originální text?

3. *Interpretace autorského významu*. Zde je úkolem interpretovat, co autor textem vyjádřil v jedinečné situaci, či co minil umělec obrazem, který namaloval. Čili tento model není interpretací slov a vět, nýbrž promluv. Mohli bychom se například tázat, zda byl autor ironický či nikoli. K jakým současným politickým a sociálním poměrům referuje Swift v *Gulliverových cestách* a *Slušné nabídce*...? Odpověď musí být do značné míry dána zkoumáním jazykových, rétorických a literárních konvencí a kódů (tradice), které byly používány, či které byly v době, kdy dané dílo vznikalo, považovány za samozřejmé. Interpret pak samozřejmě předpokládá, že autor se svými čtenáři komunikoval tak, že používal kódy a konvence, s nimiž byli obeznámeni. Relevantní však mohou být

těž historická a biografická fakta. Jsou-li brány v potaz pouze jazyková fakta, může být text víceznačný, přičemž odlišného významu může nabýt, když ho zasadíme do historického a biografického kontextu.¹⁶

4. *Interpretace záměrů.* Někdo může chtít něco říci, avšak z mnoha důvodů se mu to nemusí podařit. Někdo též může říci něco, co původně nebylo jeho záměrem. Krom toho může někdo mít určité záměry aniž by si byl vědom, že je má. Kvůli těmto a jiným důvodům je důležité rozlišovat mezi tím, co autor určitým textem řekl, to jest, co řekl v tomto textu a tímto textem, a tím, co *zamýšlel* říci v tomto textu a tímto textem. Když zde mluvím o autorovi, mám na mysli historického autora v čase, kdy dílo publikoval; oč jde, jsou jeho záměry. Jestliže se to, co jsem už nazval „jazykovou interpretací“ blíží k tomu, čemu se v právních kontextech říká „objektivní interpretace“, pak typ interpretace, pojednávaný v tomto odstavci připomíná spíše to, čemu se v právních kontextech říká „subjektivní interpretace“.

5. *Psychologická extrapolace.* Když se interpretuje nějaký text, musí interpret často číst takřikajíc mezi řádky a text doplňovat rozličnými druhy informací převzatých z psychologických teorií, z psychologie zdravého rozumu, z jiných děl téhož autora nebo z děl zabývajících se osobami či událostmi, o nichž je daný text. Úkolem může být vyplnit určité mezery v textu a např. vysvětlit, proč se postavy v literárním díle chovají tak, jak se chovají, podat úplnější představu o jejich činech a motivech než je ta, o které se v textu explicitně mluví. Jak vysvětlit Hamletovu váhavost? To je klasická otázka badatelských a kritických spisů o Hamletovi.¹⁷ A. C. Beardsley, Ernest Jones a E. E. Stoll na tuto otázku mezi jinými odpověděli různě, takřikajíc vyplněním mezer (*Leerstellen*) textu, použitím informací z pozadí a rozličných předpokladů jako východiskem (psychologie zdravého rozumu, freudovská psychoanalýza a konvence dramatu). Nabídlí nám různé psychologické extrapolace.¹⁸

¹⁶ Viz např. můj článek *Intention and Interpretation in Literary Criticism*, *New Literary History*, 1975–6, zejména pojednání o ironii.

¹⁷ Pro přehled tohoto viz Weitz, M.: *Hamlet and the Philosophy of Literary Criticism*, London, Faber, 1964.

¹⁸ Tato idea vede až k Husserlovi. Nedávně pojednání interpretace tohoto druhu viz Wolterstorff, N.: *Works and Worlds of Art*. Oxford: Clarendon Press, 1980.

6. *Aplikace (demonstrace významnosti)*. Úkolem tohoto druhu interpretace je aplikovat text na nějaký současný problém či situaci, a tak jej objasnit. Ve hře zde je, abych citoval Eugena Nidu, „interpretace nějaké pasáže pomocí jeho významnosti pro současný svět”.¹⁹ Paradigmatickým příkladem je kazatelova interpretace některých pasáží z Bible na některý současný problém či interpretace některých článků zákona pro specifický současný případ, aby soud dospěl k rozsudku. Mnozí badatelé v hermeneutice, včetně Gadamera, se zřejmě domnívají, že aplikace na situaci interpreta je zásadní složkou všech druhů interpretace. O tom jsem však už vyjádřil pochybnosti v kapitole 3. Existují zajímavé rozdíly mezi situací soudce, který musí dospět k rozhodnutí, a situací kazatele, který hodlá ovlivnit náboženské a morální přesvědčení svého shromáždění, avšak nemusí dospět k rozhodnutí. Aplikací je hned několik. Obecně řečeno však tato idea znamená aplikaci interpretace textu na nějaký osobní či společenský problém, aby ho vyřešila či alespoň poskytla vodítko těm, kteří musí rozhodnout, jak problém vyřešit.

7. *Teoretická (či alegorická) reinterpretae*. V tomto typu interpretace je hlavním úkolem reinterpretovat daný text (či dílo) pomocí nějaké teorie, politické ideologie či náboženské doktriny. Namísto toho, abychom daný text aplikovali na interpretovanou situaci či na nějaký praktický problém, abychom ho tak objasnili, je zde ideou aplikace jisté teorie (ideologie či doktriny) na text, jehož význam se má pojednat. Účelem této reinterpretae může být samozřejmě objasnit text či vdechnout mu nový život nebo ho prostě učinit snadněji pochopitelným. Úkolem může být ale také ochrana daného textu před cenzorskou kletbou a jeho záchrana před zákazem. Příkladem zde může být alegorická reinterpretae Vergiliovy *Aeneidy* ve středověku. Obecná idea je, že interpret se pokouší ukázat, že teorii, ideologii či doktrinu, se kterou pracuje, lze nalézt v textu či do něj „vložit”, nebo dokonce, jako v případě Vergilia, že text předpovídá či předjímá události popsané v pozdních dílech křesťanského náboženství.

8. *Interpretace příznaků*. Zde lze rozlišit několik variací. Podle jedné z nich je úkolem interpreta ukázat, že konflikty a tenze v díle jsou náznaky (příznaky, příčiny) konfliktů a tenzí v historickém autorovi textu. Jeho duševní klid může být narušen neurózami, nepříjemnými,

¹⁹ Nida, E.: *Exploring Semantic Structures*. München, Fink, 1975, citováno podle Halldén, S.: *Nyfikenhetens redskap*. Lund, Studentlitteratur, 1980, s. 45.

být potlačenými vzpomínkami z dětství, podvědomou agresivitou, pocity viny či úzkosti. Stejně jako (v zásadě) jsou rudé tečky příznakem spalniček, jsou jisté rysy díla příznaky, že autor trpěl těmito neurózami, vzpomínkami, agresivitou atd. Podle varianty, jež je více sociální a ideologická, je úkolem interpreta ukázat, že konflikty a tenze v díle jsou příznaky např. třídních konfliktů a konfliktů zájmů v autorově společnosti. Jestliže první varianta reprezentuje přístup spjatý s Freudem a psychoanalýzou, reprezentuje ta druhá přístup spjatý s Marxem a kritikou ideologie.

9. *Historická rekonstrukce.* Historici politiky a ekonomie se samozřejmě zabývají problémy interpretace tehdy, když se pokoušejí rekonstruovat, co se stalo v minulosti, na základě rozmanitých psaných dokumentů a jiných pozůstatků. Základní otázkou zde je: co se přihodilo, kdy a proč? Kdo udělal co, kdy, a proč? Analogicky může být účelem historické interpretace zmapovat kulturní a sociální poměry, v nichž byl vytvořen určitý literární text, být schopen rozhodnout, kdy a proč se určití aktéři v uměleckém světě dopustili určitých činů atd. Dosažitelné psané dokumenty a pozůstatky se interpretují (zde jsou relevantní některé z výše uvedených typů interpretace) a obecnou strategie je pak zhruba tato: tyto dokumenty a jejich rysy se vysvětlují pomocí hypotéz interpretujících motivy a činy v textu obsažených osob, jakož i hypotéz, jež navrhuji, kdy a kde se tyto činy udály.

10. *Zvětšení hodnoty (estetická interpretace).* Existuje rovněž druh interpretace, kde je hlavním úkolem interpreta pozvednout estetickou hodnotu díla zdůrazněním toho, co je v díle životaschopné a původní, poukazem na možnosti bohatých zážitků, demonstrováním bezespornosti a hloubky v tom, co se na povrchu jeví jako chaos. Úkolem interpreta je zkrátka pokusit se maximalizovat hodnotu díla, učinit je natolik, nakolik je možné, z estetického (uměleckého...) hlediska pro čtenáře zajímavým například tím, že formu a obsah díla uvede do vztahu k životnímu názoru nebo k tomu, co je v životě důležité (podle interpretova názoru). Je-li v tomto interpret úspěšný, zvětší čtenářům požitek z díla, které pro něj interpretuje: pomůže jim povšimnout si věcí, kterých by si jinak sami všimnout nemuseli, různými způsoby jim pomůže dostat z díla víc.

11. *Provedení.* Hlavním úkolem tohoto druhu interpretace je předvést, provést či předat něco na základě partitury či rukopisu. Nejočividnějšími případy zahrnují herecovu interpretaci jeho role, hudebníkovu interpretaci

skladby, a choreografovu interpretaci baletu. Základním rysem všech těchto interpretací je, že partitura či rukopis umožňují určitou svobodu: Bacha lze hrát různými způsoby, stejně tak Hamleta. Samozřejmě jsou zde omezení. Tato omezení lze však stěží přesně fixovat, neboť ani rukopis není vždy něčím posvátným; po ruce máme příklady, kdy filmoví režiséři a divadelní skupiny přepsali či změnili epizody v textu. Výkonní umělci musí čelit množství voleb, a tyto volby jsou vposledku založeny na normativních úvahách: jaký je (esteticky, morálně a/nebo politicky) pravý či nejlepší způsob provedení partitury či rukopisu? Tyto normy a hodnoty v pozadí se mohou navzájem popírat, zejména pokud jde o divadlo, avšak takové konflikty neodlišují výkonná umění od umění, která nejsou výkonná.

Tyto typy interpretace lze s použitím pěti rozdílných proměnných z předchozí kapitoly jako východiskem analyzovat a systematizovat. Je samozřejmě možno je též různě kombinovat. Některé z nich předpokládají jiné. Například hercova interpretace jeho role je založena na jazykových interpretacích dramatického textu a možná na korekcích. Jazykové interpretace se předpokládají rovněž při demonstraci důležitosti (aplikaci) a teoretické re-interpretaci. Některé ze zde uvedených typů interpretací se mohou zjevně podporovat navzájem a jejich výsledky se v praxi mohou často sbíhat. Platí to například pro jazykovou interpretaci autorových záměrů (jestliže autor chce komunikovat, a tudíž používá slova a věty v jejich konvenčním smyslu) stejně jako pro demonstraci důležitosti a zvětšení hodnoty (jestliže interpret demonstruje aplikaci a osvětlení daného textu na problému, který je pro čtenáře důležitý, což může být způsob, jak pro čtenáře zvýšit hodnotu textu).

Jde samozřejmě o empirickou otázku, nakolik lze interpretaci básní, odstavců zákona, historických pozůstatků či biblických úryvků atd. charakterizovat pomocí výše nastiněných typů interpretace. Generalizace musí mít oporu v empirických zkoumáních a analýzách (representativních) příkladů takových interpretací. Je něco společného, co se používá při všech interpretacích básní? Mohou být všechny takové interpretace chápány jako interpretace toho, co minil autor? Takové otázky se mohou týkat současné praxe literární kritiky (která je stěží jednoduší), mohou se však týkat též ideálního stavu věci, tj. toho, jaká by ta praxe měla být. Protože cíl tohoto článku je omezený, není možné zde tyto empirické otázky dále zkoumat.

8. Kritéria a argumenty

Klíčová slova „kritéria“ a „argumenty“ by se měla stručně vysvětlit. Říci, že *A* je kritériem *B* znamená říci či implikovat, že chceme-li vědět, zda *B*, pokoušíme se zjistit, zda platí *A*. To znamená, že *A* musí být alespoň postačující – ne-li postačující a nutnou – podmínkou *B*. Avšak říci, že *A* je argument pro *B* znamená říci něco jiného a slabšího: znamená to říci, že *A* nějak podporuje *B* (Je-li *A* relevantní a obhajitelné), avšak že *A* samo – i když je relevantní – nemusí být postačující či nutné pro *B*.

Existují kritéria správných interpretací, používáme-li výraz „kritéria“ ve výše uvedeném smyslu? Domnívám se, že existují taková kritéria pro určité typy interpretací: historické, interpretace, které hledají pravdu. Je-li úkolem interpreta interpretovat autorovy záměry, pak musí být kritériem správnosti to, že navrhovaná interpretace je slučitelná se známými skutečnostmi a dobře stanovenými hypotézami o tom, co autor chtěl říci. (Ony záměry mohou být víceznačné, a v tom případě může být několik správných interpretací.) Je-li úkolem interpretovat jazykově význam textu, je kritériem správnosti to, že navrhovaná interpretace je slučitelná se sémantickými a syntaktickými pravidly používanými v době, kdy byl text napsán. I zde může být několik správných interpretací, jestliže je text víceznačný.

Obecně řečeno mohou být, a měla by být, v interpretacích hledajících historickou pravdu použity kritéria tohoto typu:

- 1) navrhovaná interpretace by měla být slučitelná se všemi (podstatnými) známými okolnostmi a dobře stanovenými hypotézami; a možná by měla být přípustná
- 2) navrhovaná interpretace pouze taková, která je slučitelná s těmito okolnostmi a hypotézami. Kromě těchto kritérií korespondence se použítá též následující kritérium koherence:
- 3) navrhovaná interpretace by měla být bezesporná (vnitřně koherentní) a měla by pomoci ukázat, jak souvisí události, činy a strukturní změny.

Pro druhy interpretací však není snadné stanovit jasná a přesná kritéria správnosti; v následujícím se na ně zaměřím. Na mysli mám případy, kdy můžeme poukázat na argumenty, které, kdyby byly pravdivé, by tyto interpretace podpořily. Říci, že takové argumenty existují zjevně znamená činit mnohem slabší tvrzení nežli říci, že pro tyto interpretace existují kritéria správnosti. U některých výše rozlišených typů interpretací, jakož i u některých jejich kombinací, se mi zdá, že toto slabší tvrzení lze obhájit, ale že silnější tvrzení, podle kterého existují kritéria správnosti, obhájit nelze.

Podle mého názoru je zcela zřejmé, že nemohou existovat žádné určité či správné interpretace, jestliže se termín „interpretace“ používá tak, že odkazuje na aplikaci (demonstraci významnosti), teoretickou reinterpretaci a zvětšení hodnoty. Zcela jiná situace však nastane, jestliže ten termín odkazuje na ty druhy interpretace, které jsem nazval jazyková interpretace, interpretace autorského významu a interpretace záměrů. Zde je alespoň v principu možné demonstrovat, že jisté navrhované interpretace jsou nesprávné – a někdy, že jiné jsou správné.

Odlišnosti samy o sobě nejsou žádný výsledek. Avšak to, že jsou odlišnosti mezi rozdílnými typy interpretací z předchozí kapitoly důležité, se ukáže, jakmile si položíme otázku: Existují nějaké správné interpretace? Co to znamená? Jak můžeme rozhodnout, zda je navrhovaná interpretace správná? Jaká kritéria, pakliže vůbec jaká, se používají, či by se použít mohla, pro tento účel? Je-li pravdivé to, co jsem navrhl, pak jeden ze zásadních problémů, a možná fundamentální omyl, v současné hermeneutice je ten, že se pojem interpretace pokládá za jednoznačnější než je.

Krom toho jeden z důležitých cílů mého pokusu o rozlišení mezi rozdílnými typy interpretací je rovněž ten, že to usnadní nahlédnout, že výraz „správný“ ve spojení „správná interpretace“ ne vždy nutně znamená totéž – jeho význam a reference se může různit s typem interpretace. Někdy lze výraz „správná“ nahradit výrazem „pravdivá“, někdy výrazem „hodnověrná“ či „pravděpodobná“, někdy výrazem přibližně „v souladu s jazykovými pravidly“, někdy výrazem „úspěšná“, někdy „esteticky hodnotná“, někdy „vedoucí k dobrému rozhodnutí“ (z hlediska např. utilitaristy), někdy výrazem „emancipující“ či „způsobující vzhled“.

Jakmile tuto ideu přijmeme, pak jsou otevřeny dveře pro tuto ideu: kritéria správnosti se mohou různit s odlišnými typy interpretace jak v tom smyslu, že se, alespoň částečně, používají rozdílná kritéria, tak v tom smyslu, že jednomu speciálnímu kritériu, které závisí na tom, jaký typ interpretace se navrhuje, se připisuje odlišná závažnost. Ve zbývajících částech této kapitoly se pokusím tuto ideu trochu rozvinout. (Řečeno jinak bychom mohli říci, že relevance určitého argumentu pro či proti navrhované interpretaci není dána jednou provždy, nýbrž se různí podle typu interpretace. Je-li navrhovaná interpretace víceznačná a lze ji vyložit jako interpretaci několika druhů, může se relevance argumentu různit s výkladem navrhované interpretace.)

Pokud jde o rekonstrukci kritické praxe, lze vybrat dvě východiska – pozitivní a negativní. Jsou to

(A) *Odmítnout tu interpretaci, která není (slučitelná s...)*

(B) *Přijmout tu interpretaci, která je (nejlépe) slučitelná s...*

Za tečky lze dosadit výrazy, které z (A) a (B) učiní úplná tvrzení. Výrazy, kterými se má (A) či (B) doplnit, lze získat z jednoho či více následujících argumentů:

1. *Jazykové argumenty.* Navrhovaná interpretace je slučitelná s jazykovými pravidly (gramatikou, lexikologií, frazeologií) platnými v době, kdy byl daný text psán.
2. *Biografické argumenty.* Navrhovaná interpretace je slučitelná se známými fakty o znalostech, zájmech, potřebách, záměrech a hodnotách autora v čase, kdy daný text psal.
3. *(Jiné) historické argumenty.* Navrhovaná interpretace je slučitelná s jinými známými fakty o historické, kulturní a ekonomické situaci, v níž byl daný text napsán.
4. *Kontextuální argumenty.* Navrhovaná interpretace vytváří souvislost, šablonu, již všechna známá fakta a dobře stanovené hypotézy vyhovují. Části, interpretované navrhovaným způsobem, zapadají do celku; a celek, interpretovaný navrhovaným způsobem, je v souladu s částmi.
5. *Psychologické argumenty.* Navrhovaná interpretace je slučitelná s psychologií zdravého rozumu (zkušenostními poznatky, jak se v různých situacích lidé cítí a jak reagují) a/nebo s takovými specifickými psychologickými teoriemi, které obhajovali Freud, Jung, Horney a jiní.
6. *Na objekt zaměřené argumenty.* Navrhovaná interpretace je slučitelná se známými fakty a dobře stanovenými hypotézami o objektu (procesu, osobě atd.), o němž je text, tj. popisuje jej, referuje k němu, symbolizuje jej atd.
7. *Na příjemce zaměřené argumenty.* Navrhovaná interpretace je slučitelná se známými fakty a dobře stanovenými hypotézami o účincích daného textu na neustále nové současníky – čtenáře, diváky a posluchače.
8. *Normativní argumenty.* Navrhovaná interpretace uměleckého díla pro čtenáře (diváka, posluchače) maximalizuje estetickou (uměleckou, morální) hodnotu daného díla.
9. *Argumenty z úspěšnosti.* Navrhovaná interpretace textu je teoreticky úspěšná při demonstraci nových metod použitých při hledání významu uměleckého díla a/nebo je prakticky úspěšná při demonstraci, v níž je

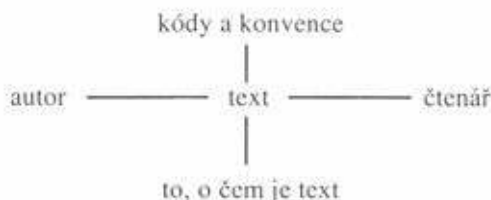
daný text relevantní pro porozumění současných osobních, politických či sociálních problémů.

Uvedený seznam zřejmě vyžaduje stručný komentář.

Nejprve je třeba říci, že seznam si nečiní nárok na úplnost. Jsou v něm příklady obvyklých a důležitých argumentů, které se mohou použít, a často se používají, na podporu či kritiku navrhovaných interpretací literárních textů a jiných uměleckých děl. Za druhé, krátká úvaha o výše uvedených argumentech ukazuje, že jejich relevance zřejmě musí být závislá na tom, jakého typu interpretace mají být interpretační tvrzení, či jak mají být chápány. Jestliže je například účelem interpretace demonstrace toho, jak bylo dílo chápáno v čase a místě, kde bylo vytvořeno, pak je jasné, že na příjemce zaměřené argumenty budou hrát v diskusi důležitou roli. Je-li však účelem vyjasnit nebo rekonstruovat význam či autorovy záměry, pak je jejich role minimální.

Analogicky to platí například pro to, co jsem nazval na objekt zaměřenými kritérii a argumenty. Dejme tomu, že v souladu s principy Gadamerovy (a Heideggerovy) hermeneutiky je v ohnisku naší pozornosti „die Sache“ neboli to, o čem je text. Toto je součástí Gadamerovy strategie, aby se v interpretaci vyhnul totálnímu relativismu. Taková strategie je docela rozumná pokud se týká mnoha typů interpretací, např. aplikace (demonstrace významnosti) a zvětšení hodnoty. Zjevně však není rozumné tak činit, je-li účelem interpretovat, co autor minil či zamýšlel. Prostě proto, že autor může mít zcela absurdní nebo chybné názory na to, o čem text je.

Na závěr této kapitoly musím připustit, že se seznam argumentů může v mnoha ohledech jevit odpudivým. Avšak navrhovaná kritéria a argumenty lze snadno systemizovat tak, že to usnadní jejich přehled a jejich vzájemné vztahy. Je například možné jako východisko použít následující jednoduchý model komunikační situace:

protože je zřejmé, že některé argumenty se vztahují k autorovi, jiné na příjemce, ještě jiné na kódy a konvence, a některé na to, co text popisuje, symbolizuje atd.

9. Kombinace

Důvody, proč je obtížné tvrdit kritéria interpretací, tkví mimo jiné ve dvou okolnostech:

- (1) mnohé výše uvedené typy interpretace lze navzájem kombinovat, a v praxi k tomu často dochází;
- (2) mnohé navrhované interpretace jsou víceznačné v tom smyslu, že je lze vykládat jako instance několika různých typů interpretací a kombinací takových typů.

Tyto dvě okolnosti vedou k nejistotě pokud jde o to, jaké argumenty jsou v tom kterém případě relevantní a jakou váhu jim přiznat.

Když zkoumáme příklady sporů u navrhovaných interpretací – jako jsou různé interpretace Shakespearova *Hamleta*, *Obrácení lakomcovo* Henryho Jamese, Wordsworthovu *Lucinku* či *Stín* H. C. Andersena – ukazuje se, že je někdy krajně obtížné říci, jak navrhovanou interpretací pochopit a klasifikovat. V interpretacích (a nejen literárních děl) mohou být i nesrozumitelné pasáže, víceznačné vazby, mezery (*Leerstellen*), které je třeba doplnit, atd. Tak například marxistickou interpretací literárního díla lze někdy číst jako interpretací příznaků, jako teoretickou reinterpretační, tak jako aplikaci (demonstraci významnosti).

Předpokládejme, že se marxistická interpretace čte jako interpretace příznaků. To znamená, že marxistickému kritikovi či badateli rozumíme tak, že říká či vyvozuje, že tenze a konflikty v díle jsou příznaky třídních konfliktů a jiných střetů zájmů ve společnosti příslušného umělce v tom smyslu, že ono dílo by nemělo ty rysy, které ve skutečnosti má, kdyby tyto třídní konflikty a jiné střety zájmů v umělcově společnosti neexistovaly – má se za to, že právě toto má pak ona interpretace tvrdit či implikovat.

Avšak chápeme-li marxistickou interpretaci jako teoretickou (nikoli jako historickou) reinterpretační, tedy jako interpretaci hledající pravdu v tom smyslu, jak jsme o tom pojednali výše, pak se situace mění. Jistá část marxistické doktríny se pak použije, aby dílo učinila koherentním. Znamená to vkládat při četbě do díla její myšlenky a pomocí této doktríny je tím organizovat. Důvodem může být učinit dílo životaschopným a pochopitelným. Cílem ale může být též podpora marxistické doktríny (což lze doložit na interpretacích Balzaca!), či dokonce dílo ochránit před kletbou

marxistických censorů – protože lze dílo číst marxisticky, není důvodu je fecněme v NDR či v Sovětském Svazu zakazovat²⁰.

Tvrzení interpretace prvního druhu si mohou nárokovat pravdivost či pravděpodobnost, ale ta druhá interpretace nevyhnutelně žádá taková tvrzení nečini. První interpretace předpokládá, že třídní konflikty patří mezi nutné podmínky pro tvorbu jednotlivého uměleckého díla. Druhá interpretace však na žádném takovém předpokladu založena není. Druhá interpretace naopak nevylučuje, že dílo lze číst, a ono je čteno, mnoha jinými způsoby. Takže není redukcionistická, k čemuž by mohl směřovat první typ interpretace.

Obě tyto interpretace, jak jsme je doposud rozlišovali, by se neměly směřovat s marxistickou aplikací či demonstrací významnosti, když se například Balzacova díla interpretují za účelem ukázat, že jsou relevantní pro ty, kteří chtějí porozumět rozdílu mezi kapitalismem a socialismem v současném světě či domnělým zlům dnešního kapitalismu. Protože je však prostor tohoto článku omezený, nebudu tato a jiná marxistická čtení literatury dále rozvádět.

Je-li to, co kritici říkají o interpretacích navrhovaných jejich kolegy ověřováno, nacházíme výrazy jako „přetvořené“, „nepřirozené“, „platné“, „naivní a zjednodušující“, „nevysvětlující ...“, „inteligentní a racionální“, „poučné“, „osvětlující základní aspekty příběhu“, „obnažující šokující aspekty života ...“, „ukazuje, proč je to dílo pro nás tak důležité“ – a jen zřídka slova jako „pravdivé“ či „správné“. Takto charakterizované interpretace lze v užším smyslu jen sotva považovat za historické, pravdu hledající interpretace (interpretace jazykové, interpretace záměrů atd.).

Spiše je dobrý důvod se domnívat, že se ty výrazy používají o jiných druzích interpretací nebo o kombinacích několika odlišných typů. Tyto interpretace fungují nejen tak, že čini dílo pochopitelným – rovněž ukazují, že dílo je vitální a důležité tím, že se vztahuje k současným problémům a situacím. Takto bude dílo tyto problémy osvětlovat a tyto problémy budou osvětlovat dílo. V tomto pokusu demonstrovat estetickou, morální, či prostě lidskou závažnost díla lze jen stěží obejít normativní element.

Tyto spíše schematické úvahy nás vedou k otázce: jak charakterizovat výše uvedené odlišné typy interpretace, v jakých jsou vzájemných vztazích? Může se navrhnout, že definice odlišných typů interpretace reprezentují typy, které se v praxi badatelů a kritiků vyskytují jednoduché a nesmíšené. Avšak odlišné typy interpretace lze považovat též za ideální typy ve

²⁰ Zde připomínám, že článek byl otištěn v roce 1983. Pozn. překl.

Weberově smyslu, tj. za druhy idealizace, které typům interpretace navrhovaných badatelů a kritiky ve skutečné praxi odpovídají jen přibližně. Osobně se kloním k tomu tyto rozdíly chápat v tom druhém smyslu.

10. Konflikty

Je dobré prozkoumat též vztahy mezi odlišnými argumenty. Zejména je zajímavé se podívat, zda a do jaké míry mohou nastat konflikty mezi těmi argumenty, například tak, že odlišné argumenty podporují odlišné a snad i neslučitelné interpretace.

Jak takové konflikty pojednat? Znovu je zde několik možností. Jedna metoda je rozhodnout jednou provždy, že by měla být vždy dána přednost určitým kritériím a argumentům a ostatní ohledy by se měly vyloučit. Mohlo by se například tvrdit, že argumenty týkající se autorových záměrů by měly být vždy považovány za závažnější než argumenty toho typu, že určitá interpretace maximalizuje estetickou hodnotu díla – nebo naopak. První strategie se nabízí, chce-li člověk porozumět vztahu mezi významem literárního díla a autorovým záměrem tak, jak to navrhl např. P. D. Juhl.²¹

Jsou však i jiné možnosti. Problém, jak to vidím já, je v tom, jak uniknout ostrému rozdílu mezi historickými, pravdu hledajícími interpretacemi a interpretacemi normativními či takovými, jež jsou založeny na rozhodnutí platnosti dané interpretace konečným počtem kroků. Tento ostrý rozdíl, zčásti dědictví pozitivismu, neodráží badatelskou a kritickou praxi. To, že je tuto praxi tak těžké popsat, je-li stanovena tato ostrá dichotomie, závisí mimo jiné na tom, že umělecká díla jsou jednak historické dokumenty (odtud relevance historických argumentů), jednak také současně objekty ocenění a hodnocení (odtud relevance normativních argumentů). Proto tedy nelze ani historické, ani normativní argumenty použít samostatně; tak či onak se musí směřovat.

Ideální by tudíž bylo pokusit se obhájit tuto praxi a tento dvojitý status uměleckého díla – aniž bychom eliminovali pojmové rozdíly mezi odlišnými typy interpretací a argumentů. Idea, kterou bych zde rád navrhl, je v podstatě velice prostá. Totiž že bychom neměli nikoho přesvědčovat, aby si vybral buď historické, nebo normativní argumenty. Místo toho by se tyto argumenty měly určitým způsobem slovníkově uspořádat: *A, B, C, ...*. První argument *A* se použije jako jakýsi filtr. Pomocí tohoto argumentu se utvrdí určité hypotézy či interpretace, například takové, které jsou neslučitelné se sémantickými a syntaktickými pravidly času a místa, v nichž dané

²¹ Viz Juhl, P. D.: *Interpretation*. Princeton, Princeton University Press, 1980, např. s. 12.

dílo vzniklo. Nato se použije argument *B*. Tento argument pomáhá eliminovat některé ze zbývajících interpretací, například ty, které jsou neslučitelné s tím, co v díle autor. Jestliže jsou tu stále jiné možné interpretace, použije se argument *C* atd.

Analýzou toho, jakým způsobem jsou kritéria různých badatelů a kritiků slovníkově uspořádána, je možné popsat či rekonstruovat i rozdíly v jejich praxi. Takto lze popsat též rozdílné přechodné typy kritiky mezi čistě historickým badatelstvím a čistě normativní kritikou. Mohli bychom začít třeba návrhem interpretací, které různě a z různých důvodů pro čtenáře maximalizují estetickou (morální, náboženskou, politickou, ...) hodnotu díla. Při ověřování těchto interpretací následně můžeme škrtnout ty, jež jsou zjevně anachronické.

Výše nastíněná strategie se dobře hodí na distinkce mezi pozitivními a negativními východisky uvedenými v kapitole 8. Do jisté míry to někomu může připomenout to, co Monroe Beardsley píše o „principu kongruence“ a „principu úplnosti“ a to, jak se tyto principy podle jeho názoru používají, či jak by se používat měly, při interpretaci metafor a básni: nejprve eliminujeme ty interpretace, které nezapadají do kontextu „řízeného logickými a fyzikálními možnostmi“. Nato se použije ten druhý princip: „Všechny konotace, které jsou shledány vhodnými, se mají připsat básni: to znamená všechno, co takřkajíc může znamenat.“²²

Mezi zde navrženou strategií a strategií Beardsleyho jsou však zjevné rozdíly. Interpretace, které by měly být odděleny, nejsou nutně ty, které nezapadají do jazykového kontextu či ty, které jsou v rozporu s tím, o čem víme, že je logicky nebo fyzikálně možné. Krom toho netvrdím, že by se kritika měla bez rozlišování pokoušet „vkládat“ do textu všechny interpretace, které tento test přečkají; v tomto ohledu provádějí kritici, nebo by aspoň provádět měli, na normativních principech založený výběr. Je tu rovněž, jak jsem naznačil výše, mnoho argumentů a úvah, které by měly umožnit popsat praxi kritiků poněkud jemnějším a sofistikovanějším způsobem.

Čili hlavní idea je ta, že argumenty a kritéria pracují jako jakýsi filtr, který pomáhá kritikům a badatelům redukovat množství možných interpretací do takového rozměru, který lze přehlédnout – s nutností eliminovat všechny kromě jedné. Musíme zřejmě vzít v úvahu, že umělecké dílo může být inherentně víceznačné (což autor mohl, ale nemusel zamýšlet), že autor

²² Beardsley, M., C.: *Aesthetic: Problems in the Philosophy of Criticism*. New York, Harcourt, Brace & World, 1958, s. 144.

mohl chtít v tomto dile či tímto dílem říci několik věcí – nebo mu prostě nebylo zcela jasné, co přesně chtěl říci či naznačit.

To vede k této otázce: může existovat několik správných, ale neslučitelných interpretací uměleckého díla? Existuje limit, v jehož hranicích může důvtipný kritik vkládat do uměleckého díla myšlenky, v jehož hranicích může činit konstrukce a dekonstrukce? S ohledem na nedostatek místa však tyto otázky – jakož i problémy stran limitů relativismu v kritických interpretacích – musíme ponechat na jinou příležitost.

Logika a dějiny interpretace: závěrečné poznámky

V tomto článku jsem se pokusil logickými a sémantickými metodami ukázat, že termín „interpretace“ se používá o mnoha rozdílných tvrzeních a aktivitách. Takže mezi tím, čemu říkáme „interpretace“, jsou závažné rozdíly. Běžný, nonšalantní předpoklad, že stejný druh predikátů – „pravdivé“, „správné“, či „platné“ – lze použít pro všechny druhy interpretací, je tudíž přinejmenším pochybný.

Myslím, jak mi v rozhovoru navrhl Julius Moravcsik, že tento závěr by se dal posílit historickým studiem rozdílných typů interpretace, jak byly rozlišeny v kapitole 7. Idea je prostě ta, že kdybychom vzali v úvahu dějiny interpretací, mohli bychom shledat, že různé druhy interpretací vznikly v rozdílných časech a na rozdílných místech z alespoň částečně rozdílných důvodů. Krom toho bychom pravděpodobně shledali, že interpretace literárních textů je fenomén zcela nedávný; skutečně, pojem literatury, jak ho chápeme dnes, není nijak starý a od chápání pojmu literatury např. v době Shakespearově se liší, jak poukázal Raymond Williams a jiní.²³

V tomto kontextu může být též zajímavé si povšimnout, jak slova „interpretace“ a „interpret“ – jako mnohá jiná slova – v dějinách měnila význam. Před 500 lety se ta slova používala v takových smyslech, které jsou dnes více či méně zastaralé, např. „akt překladu z cizího jazyka; etymologie nějakého slova“ a „přeložený text, překlad; význam či etymologie nějakého slova“. Krom toho se dnešní „interpretace“ používá v několika nových smyslech, jako „representace části dramatu, nebo provedení hudební kompozice, podle toho, jak ten který chápe autorovu ideu“ a „technika získávání informací z fotografie, zejména z leteckých fotografií, snímaných pro vojenské účely“.²⁴

²³ Williams, R.: *Marxism and Literature*. Oxford, Oxford University Press, 1977.

²⁴ Viz Kuhn, S. M., (ed.), Reidy, J., (asist. ed.), Arbor, A.: *Middle English Dictionary*, University of Michigan Press, 1968; a *Oxford English Dictionary* a jeho doplnění z roku 1976.

V této historické perspektivě, která začíná interpretacemi slavných výroků delfské věštiny a zahrnuje interpretaci Hamleta sira Lawrence Oliviera stejně jako techniky používané vojenskými zpravodajskými důstojníky, lze jen bez záruky mít za to, že by se všechny interpretační žánry měly hodnotit stejným způsobem a že lze predikáty téhož typu používat o všech interpretacích tak, aby měly stále týž význam.²⁵

---

²⁵ Tento článek je z větší části založen na článku, předneseném na setkání Pacific Division of the American Society for Aesthetics, které se konalo 31. března až 2. dubna 1982 v kalifornském Asilomaru. Jsem vděčný Jamesi Hamiltonovi, který můj článek komentoval, jakož i ostatním účastníkům za živou diskusi. Od času napsání tohoto článku se objevily dvě knihy, jež by měly zajímat především ty, kteří se zajímají o relevanci a interpretaci autorského záměru; jde o Robson, W. W.: *The Definition of Literature and Other Essays*, Cambridge, CUP 1982, a Lamarque, P. (ed.): *Philosophy and Fiction. Essays in Literary Aesthetics*, Aberdeen, Aberdeen UP 1983, zde viz zejména esej Lyas, C.: *The Relevance of the Author's Sincerity*.